

מערך לכיתה ד'

נס גדול היה פה

נס חנוכה ונס בחיינו

המערך עוסק בנס, נושא מרכזי בחנוכה. המטרה הינה להכיר את סיפור נס חנוכה על שני רבדיו, נס הניצחון במלחמת המכבים ונס פך השמן. המערך מברר את משמעויות מושג הנס, ואת השלכותיו על חיינו.

שיעור 1 - הכרות עם סיפור נס חנוכה

הכרות עם סיפור נס פך השמן ועם סיפור מרד החשמונאים וניצחונם. השיעור מזמן הכרות עם טקסטים מסורתיים מרכזיים: הסיפור התלמודי, ותפילת 'על הניסים'; השוואה בין תכניהם, ומשמעות הנס בכל אחד מהם.

שיעור 2 - משמעות הנס - פלא ודגל

בירור המשמעות המילולית והרעיונית של המושג 'נס'. הבהרת ההבדל שבין נס כאירוע פלאי שנובע מהתערבות כוח עליון, לבין נס כדגל כמשהו בולט ויוצא דופן, שהולכים לאורו.

שיעור 3 - 'על הניסים' מול 'נס לא קרה לנו'

הכרות וניתוח שירו של אהרון זאב 'הנס של הלב האמיץ' (אנו נושאים לפידים), השוואה בינו ובין הטקסטים המסורתיים של תפילת על הניסים וסיפור נס פך השמן; דיון על העמדה האישית ביחס לנס.

שיעור 1 – סיפור נס חנוכה

- פתיחה – תזכורת סיפור חנוכה (אפשר להשתמש בסיפור המעובד של מלכה האס)

- מה אנחנו חוגגים בחנוכה?
- מדוע חנוכה נמשך 8 ימים?
- היכן מופיע סיפור פך השמן? מאיפה אנחנו מכירים אותו?

- סיפור נס פך השמן בתלמוד

- הסבר קצר על התלמוד (מתי נכתב והיכן, איך בנוי. על פי נושאים, לפי המשנה)
- קריאת הטקסט הסבר מילים קשות.
- מה הוא הנס? מה עשו בעקבות הנס? איך מציינים אותו?
- מה העיקר של חנוכה לפי הסיפור? למה לדעתכם היה חשוב להכניס את הסיפור הזה?

- נס המלחמה – תפילת "על הניסים"

- קריאת התפילה והסבר מילים קשות.
- מי הדמויות המופיעות בתפילה? מי הדמות הפעילה? מי עשה הכי הרבה דברים? (אפשר לסמן פעלים)
- איך מתארים את ה' בתפילה? (רחמיק, רבת, דנת, נקמת)
- איך מתארים את בני ישראל ואת היוונים? מי הם הגיבורים ומי החלשים? רבים ומעטים? טמאים וטהורים? רשעים וצדיקים? (אפשר לסמן ניגודים)
- מדוע מתארים את היהודים/ המכבים כחלשים, מעטים, טהורים, צדיקים? איזה מסר מנסה התפילה להעביר?
- מהו הנס בתפילה?
- מה ההבדל בין הסיפור התלמודי לבין התפילה? מה הדימיון?

נספח

התלמוד (ידוע גם בשם הארמי: גמרא) הוא סוגה לימודית שהחלה ונפוצה בתקופת האמוראים - חכמי ישראל בתקופה שלאחר חתימת המשנה (תחילת המאה ה-3). הגות זו נכתבה בעיקרה כפרשנות לדברי התנאים, כותבי המשנה והברייתות. הגות זו התפתחה במקביל בבבל ובארץ ישראל, דבר שהוביל לכתיבתם של שני תלמודים: התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי (ובקיצור: 'הבבלי' או 'הירושלמי'). הבבלי נפוץ יותר מהירושלמי, וכן חכמי ההלכה בדורות שלאחר כתיבת התלמוד קיבלו את התלמוד הבבלי לפסיקת הלכה למעשה.

התלמוד הבבלי כיום, הפך לספר ההלכתי החשוב ביותר (יחד עם המשנה), והוא הספר הנלמד ביותר בישיבות ובקרב תלמידי-החכמים. על התלמוד הבבלי חוברו החיבורים הרבים ביותר, והוא הספר ההלכתי המצוטט ביותר בעולם ההלכה. התלמוד הירושלמי נלמד פחות באופן משמעותי, מעטים יותר בקיאים בסגנונו, והוא משמש בעיקר ללימוד תאורטי ועיוני ופחות לפסיקת הלכה.

שני התלמודים הם קובצי הלכות לפי נושאים לא ערוכים, אלא סיכומי דיונים של בתי המדרש. ניכר כי הם ערוכים באופן אסוציאטיבי, ההולך אחר חוט המחשבה של המתדיינים והדינמיקה של הדיון. כמו כן ישנם מעברים חדים מנושאים הלכתיים לעניינים אגדה. כתוצאה מחוסר ארגון זה נדרשת יגיעה לא מבוטלת על מנת לשלוט בסוגיה התלמודית.

תלמוד בבלי, שבת כא עמוד ב

מאי חנוכה? [מהי חנוכה?] דתנו רבנן [ששנו רבותינו] בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה [ימי החנוכה]... שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל.

על הניסים

על הניסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך; ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים. וזדים ביד עוסקי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כך באו בניך לדביר ביתך. ופנו את היכלך. וטהרו את מקדשך. והדליקו נרות בחצרות קדשך. וקבעו שמונת ימי חנכה אלו: להודות ולהלל לשמך הגדול:

שיעור 2 – משמעות הנס – פלא ודגל

1. שמש אסוציאציות למילה 'נס'.
2. הגדרה – נסו להגדיר מה זה נס. מה הופך מקרה או אירוע לנס?
3. תנו דוגמאות לניסים מסיפורים שאתם מכירים:
 - סיפורי התנ"ך – מכות מצריים, קריעת ים סוף, הסנה הבוער, משה מוציא מים מהסלע, גדעון מבקש סימנים מאלוהים, אליהו מבעיר את המזבח בכרמל.
 - אגדות עם – שלגיה מתעוררת מנשיקת הנסיך, היפיפייה הנרדמת, כרכרה ובגדים של סינדרלה.
 - חיי היום יום - סיפורי הצלה מפגיעה במלחמה, בכבישים וכ"ו).
4. קריאת ההגדרה המילונית:
 - אילו שתי משמעויות יש לנס?
 - מה הקשר בין שתי המשמעויות ומה ההבדל
5. התייחסו לסיפורים ולדוגמאות שנתתם, איזו משמעות מתאימה לכל סיפור?

התייחסו לנס פך השמן ולתפילת "על הניסים" איזו משמעות יותר מתאימה לניסים אלו?
6. פרסום הנס – קריאת הקטע התלמודי.
 - הסבר מצוות הנחת נרות החנוכה בחלון כלפי חוץ על-מנת לפרסם את הנס.
 - נשאל: מה הקשר בין המצווה לבין משמעות הנס כפלא, ולמשמעות הנס כדגל?

אבן שושן – ערך נס

- א. דגל המתנוסס על תורן: "שאו נס ציונה" (ירמיה ד, ו).
- ב. [אולי הרחבת המשמעות של א] מעשה פלא, דבר שלמעלה מן הטבע.

תלמוד בבלי שבת כא עמוד ב

תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.
 רש"י: מבחוץ - משום פרסומי ניסא [פרסום הנס], ולא ברשות הרבים אלא בחצרו, שבתיהן היו פתוחין לחצר.

שיעור 3 – 'על הניסים' ו-'נס לא קרה לנו'

- קריאת השיר 'הנס של הלב האמיץ'.
 - מי הדמות המרכזית בשיר? על מי מדברים?
 - מה הנס המתואר בשיר?
- השוואה בין הנס של הלב האמיץ לתפילת 'על הניסים':
 - סמנו מילים או ביטויים דומים בין התפילה והשיר?
 - איזה מילים וביטויים של ניגוד או שינוי יש בשיר לעומת התפילה?
 - איזה שינוי עושה אהרון זאב בתפילה?
 - מדוע לדעתכם משתמש זאב במילים מהתפילה ולא כותב מילים חדשות שאינן קשורות לתפילה?
 - מה המסר של השיר?
- מה דעתכם על השינוי שחל בין התפילה לשיר? עם מה מהם אתם מזדהים?
- למה חשוב להכיר ולשמור על סיפורי הנס גם אם לא מסכימים עם המסר שלהם?
- איזו משמעות של מושג ה-'נס' עלינו לאמץ בחיינו?

הנס של הלב האמיץ

מילים: אהרון זאב, לחן: מרדכי זעירא

אנו נושאים לפידיים בלילות אפלים,	הנרות הללו אנו מדליקים
זרחים השבילים מתחת רגלינו	על הנסים והנפלאות
ומי אשר לב לו הצמא לאור -	שבמים ההם ובזמן הזה.
ישא את עיניו ויבוא אלינו לאור	נסים ונפלאות
ויבוא!	שנעשו בידי אנוש -

נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו.	הנס של הלב האמיץ,
לעמק הלכנו, ההרה עלינו	הפלא של רוח האדם,
מעינות האורות הגנוזים גלינו	זו אשר גברה על צבאות ממלכות גדולות,
נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו	האדירה דלים, חזקה מועטים
בסלע חצבנו עד דם ויהי אור	ותמן להם נצחון.

אהרן זאב (ויקיפדיה) – נספח למורה

1900-1968, משורר עברי, סופר, עורך, מחנך, קצין חינוך ראשי של צה"ל ונשיא הוועד למען החייל. עלה לארץ ישראל בשנת 1925, בשם אהרן צ'רניאבסקי. מאותה שנה ועד מותו הקדיש את כל חייו לחינוך. קודם בבתי ספר יסודיים ותיכונים, ומאוחר יותר במסגרות ארגון "ההגנה", וצה"ל.

ראשית עבודתו של זאב בארץ הייתה בקבוצת דגניה א'. לימים, עבר לתל אביב והשתקע בעיר. שם לימד בשכונת בורוכוב, והיה בין מקימי בית החינוך לילדי העובדים. הוא החל בכתיבת שיריו וסיפוריו במיוחד עבור תלמידיו, שחסרו ספרות ילדים עברית עכשווית ומודרנית. אפשר ובשל כך יצירתו לילדים יש בה נימה סיפורית מובהקת ודו השיח בין המספר למאזין הוא בולט בה.

בשנות ה-30 חיבר זאב את השיר "אנו נושאים לפידים". השיר חובר בבית החינוך של זרם העובדים שם לימד זאב. השיר חובר למצעד חנוכה, יש אומרים שכוון מראש להתחרות במצעד "מכבי" שנערך תמיד בחג זה. השיר בא מנקודת מבט הפוכה לזו של חג חנוכה המסורתי. לא הנס מביא את הדברים לקרות אלא מעשה החלוצים: "נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו" במילים אחרות: "אנו בעצמנו בנינו את הארץ, הקמנו מחדש את בית המקדש". והוא מסיים באמירה הדרמטית: "בסלע חצבנו עד דם ויהי אור", הנשמע כקריאת תגר למעשה הבריאה האלוהי.

בראשית שנות ה-40 יצא זאב לשליחות מטעם התנועה החלוצית לארצות הברית. הוא נדד והרצה בה מחוץ אל חוף, ונפגש עם קהילות יהודיות רבות. עם פרוץ המלחמה חזר, לאחר שנתיים בלבד, לארץ ישראל, במסע מלא הרפתקאות, בספינת משא, דרך האוקיינוס ההודי.

בשנת 1947 נשלח זאב על ידי ארגון ה"הגנה" אל מחנות המעצר בקפריסין, לרכז את פעולת החינוך במחנות המגורשים. זאב חי עם המעפילים וחלק עמהם את הכל, וזכה להכרה ואהבה רבה, ואף כונה

"המלך הבלתי מוכתר" של מגורשי קפריסין. עם שובו ארצה, ב-1948, החל את עבודתו כעורך השבועון "דבר לילדים".

לקראת סופה של מלחמת העצמאות התמנה אהרון זאב לראש מחלקת התרבות של הצבא הצעיר. הוא היה ממקימי חיל החינוך וממעצבי דמותו ודפוסי עבודתו. חלומו היה להפוך את השירות הצבאי לבית ספר משלים למגויסים שלא זכו להשכלה. זאב שירת כקצין החינוך הראשי של צה"ל כ-15 שנים. עם פרישתו מצה"ל המשיך בעבודתו הציבורית וכיהן כנשיא הוועד למען החייל עד מותו.

בהקדמה על תולדות תחנת הרדיו גלי צה"ל, נכתב באתר התחנה: "סגן אלוף אהרון זאב, ראש ענף הסברה והשכלה באגף כוח אדם במטכ"ל, ראה בתחנה כלי מצוין שסייע לצה"ל במשימת החינוך שקיבל על עצמו בעיקר בקליטת עולים." מדבריו של זאב עצמו: "רמתו הנוכחית של ציבור החיילים מחייבת גישה חינוכית מיוחדת, המבוססת על הסברה והשכלה, המוגשת בדרכי עקיפין, ובצורה מושכת ומשעשעת".

